

БЕЗБЕДНОСТ

ЧАСОПИС
МИНИСТАРСТВА
УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

БЕОГРАД, година LXIII 3/2021

„БЕЗБЕДНОСТ“
Часопис Министарства унутрашњих послова Републике Србије

УРЕДНИШТВО

Доц. др Божидар Оташевић, доцент Криминалистичко-полицијског универзитета,
Проф. др Миливој Донсај, редовни професор Факултета спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду,

Доц. др Ивана Бодрожих, доцент Криминалистичко-полицијског универзитета,

Проф. др Тијана Шурлан, судија Уставног суда Републике Србије,

Проф. др Бојан Милисављевић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду,

Проф. др Миле Шикман, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Бања Луци, начелник Управе за полицијску обуку, Министарства унутрашњих послова Републике Српске,

Проф. др Младен Милошевић, ванредни професор Факултета безбедности Универзитета у Београду,

Владимир Илић, помоћник министра, начелник Сектора за људске ресурсе, Министарства унутрашњих послова Републике Србије,

Др Слободан Малеших, помоћник директора полиције, Дирекција полиције, Министарства унутрашњих послова Републике Србије,

Др Жељко Бркић, начелник Центра за полицијску обуку, Сектор за људске ресурсе, Министарства унутрашњих послова Републике Србије,

Др Жељко Нинчић, начелник Одељења за оперативну полицијске вештине и опремање полиције, Управа полиције, Министарства унутрашњих послова Републике Србије,

Др Наташа Радосављевић-Стевановић, начелник Одељења за физичко-хемијска и токсиколошка вештачења, Национални центар за криминалистичку форензику, Управа криминалистичке полиције, Министарства унутрашњих послова Републике Србије,

Доц. др Владимир Шебек, шеф Одсека за борбу против корупције, Управа криминалистичке полиције, Министарства унутрашњих послова Републике Србије,

Илија Раџић, главни координатор I, Дирекција полиције, Министарства унутрашњих послова Републике Србије,

Марина Васић, координатор I, Одељење за развој запослених и организације, Сектор за људске ресурсе, Министарства унутрашњих послова Републике Србије.

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Доц. др Божидар Оташевић

УРЕДНИК

Јасмина Владисављевић

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА

Јасмина Милетић

ЛЕКТОР ЗА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Весна Анђелић-Николенџић

АДРЕСА УРЕДНИШТВА: Булевар Зорана Ђинђића 104

011/3148-734, 3148-739, e-mail: upobr@mup.gov.rs

ЧАСОПИС ИЗЛАЗИ ТРИ ПУТА ГОДИШЊЕ (тираж: 800 примерака)

PDF верзија часописа доступна је на адреси: <http://www.mup.gov.rs> у поднаслову Публикације

Архива старих бројева од 1/2000 до 3/2015 доступна је на линковима:

http://prezentacije.mup.gov.rs/upravaobrazovanje/bezbednost_s3.html

http://prezentacije.mup.gov.rs/upravaobrazovanje/bezbednost_s4.html

http://prezentacije.mup.gov.rs/upravaobrazovanje/bezbednost_s5.html

ШТАМПА: БИРОГАФ, Атанасија Пуље 22, Београд

САДРЖАЈ

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАДОВИ

Проф. др Саша МИЈАЛКОВИЋ Доц. др Вера АРЕЖИНА	5	ИЗВОРИ САЗНАЊА У ПРОЦЕСУ НАУЧНОГ ИСТРАЖИВАЊА БЕЗБЕДНОСНИХ ПОЈАВА
Доц. др Владимир М. ЦВЕТКОВИЋ Марко НИКОЛИЋ	25	УЛОГА ДРУШТВЕНИХ МРЕЖА У СМАЊЕЊУ РИЗИКА ОД КАТАСТРОФА: СТУДИЈА СЛУЧАЈА БЕОГРАДА
Проф. др Александар ЂОРЂЕВИЋ Проф. др Јелена МИЛОВАНОВИЋ Ања ЗЛАТАНОВИЋ	43	ПОСЛЕДИЦЕ ШУМСКОГ ПОЖАРА ПО ЗЕМЉИШТЕ И ПОПУЛАЦИЈЕ ЕНДЕМИЧНИХ ВРСТА СТАРЕ ПЛАНИНЕ

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАДОВИ

Dr Romeo DROBAROV Biljana POPOVSKA Dr Igor GELEV	57	IMPACT OF COVID – 19 ON SUSTAINABILITY OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS IN THE WESTERN BALKAN REGION
Проф. др Петар СТАНОЈЕВИЋ Проф. др Горан МАНДИЋ	77	ОРГАНИЗАЦИОНО-УПРАВЉАЧКИ АСПЕКТИ ЛОГИСТИЧКОГ ОДГОВОРА НА КРИЗУ ИЗАЗВАНУ ПАНДЕМИЈОМ КОВИДА 19 У СРБИЈИ
Бојан КУЗМАНОВИЋ Проф. др Срђан БЛАГОЈЕВИЋ	97	ЗНАЧАЈ ПОЛИТИЧКЕ ДИМЕНЗИЈЕ ОРУЖАНЕ ПОБУНЕ НА ПРИМЕРУ СЕВЕРНЕ ИРСКЕ
Проф. др Даница ВАСИЉЕВИЋ-ПРОДАНОВИЋ Маја ДЕНЧИЋ	113	ДРУШТВЕНА РЕАКЦИЈА НА УПОТРЕБУ КАНАБИСА
Др Боро МЕРДОВИЋ Др Марина КОВАЧЕВИЋ-ЛЕПОЈЕВИЋ Александар САКАЧ	131	АКТУЕЛНОСТ БИОСОЦИЈАЛНИХ ИСТРАЖИВАЊА У КРИМИНОЛОГИЈИ
Слађана ЂУРЧИЋ	145	ФАКТОРИ КОРУПЦИЈЕ СА ОСВРТОМ НА СТАЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
	163	ДОПРИНОС НАСТАВНИХ САДРЖАЈА ОСНОВНОГ И СРЕДЊЕГ ОБРАЗОВАЊА ИЗГРАДЊИ БЕЗБЕДНОСНЕ КУЛТУРЕ МЛАДИХ
Др Биљана ТЕШИЋ Др Драган ОБРАДОВИЋ	187	ЗНАЧАЈ ИНФОРМАЦИОНО- КОМУНИКАЦИОНИХ ТЕХНОЛОГИЈА ЗА ПОВЕЋАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ САОБРАЋАЈА НА ПУТЕВИМА ИЗ УГЛА ПОЛИЦИЈЕ У ВАЉЕВУ
	209	РАДОВИ ОБЈАВЉЕНИ У ЧАСОПИСУ „БЕЗБЕДНОСТ“ У 2021. ГОДИНИ
	215	УПУТСТВО САРАДНИЦИМА ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА

CONTENTS

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPERS

- Prof. dr Saša MIJALKOVIĆ 24 SOURCES OF KNOWLEDGE IN THE
Doc. dr Vera AREŽINA PROCESS OF SCIENTIFIC RESEARCH
OF SECURITY PHENOMEN
- Doc. dr Vladimir M. CVETKOVIĆ 42 THE ROLE OF SOCIAL NETWORKS IN
Marko NIKOLIĆ DISASTER RISK REDUCTION:
A CASE STUDY OF BELGRADE
- Prof. dr Aleksandar ĐORĐEVIĆ 56 CONSEQUENCES OF FOREST FIRE
Prof. dr Jelena MILOVANOVIĆ ON SOIL AND ENDEMIC SPECIES
Anja ZLATANOVIĆ POPULATIONS OF STARA PLANINA

REVIEW PAPERS

- Dr Romeo DROBAROV 76 COVID – 19 I NJEGOV UTICAJ NA
Biljana POPOVSK ODRŽIVOST ORGANIZACIJA CIVILNOG
Dr Igor GELE DRUŠTVA U REGIONU ZAPADNOG
BALKANA
- Prof. dr Petar STANOJEVIĆ 96 ORGANIZATIONAL AND MANAGERIAL
Prof. dr Goran MANDIĆ ASPECTS OF THE LOGISTICAL
RESPONSE TO THE CRISIS CAUSED BY
THE COVID-19 PANDEMIC IN SERBIA
- Bojan KUZMANOVIĆ 112 THE SIGNIFICANCE OF THE POLITICAL
Prof. dr Srđan BLAGOJEVIĆ DIMENSION OF ARMED REBELLION
ON THE EXAMPLE OF NORTHERN
IRELAND
- Prof. dr Danica 129 SOCIAL REACTION TO CANNABIS USE
VASILJEVIĆ-PRODANOVIĆ
Maja DENČIĆ
- Dr Boro MERDOVIĆ 143 TOWARDS ESTABLISHING A
Dr Marina KOVAČEVIĆ-LEPOJEVIĆ BIOSOCIAL CRIME PREVENTION
Aleksandar SAKAČ 161 FACTORS OF CORRUPTION WITH
REFERENCE TO THE SITUATION
IN THE REPUBLIC OF SERBIA
- Sladana ČURČIĆ 186 THE CONTRIBUTION OF THE
TEACHING CONTENTS OF PRIMARY
AND SECONDARY EDUCATION TO THE
DEVELOPMENT OF THE SECURITY
CULTURE OF YOUNG PEOPLE
- Dr Biljana TEŠIĆ 207 THE IMPORTANCE OF INFORMATION
Dr Dragan OBRADOVIĆ AND COMMUNICATION
TECHNOLOGIES FOR INCREASED
ROAD SAFETY FROM THE CITY OF
VALJEVO POLICE PERSPECTIVE

Александар САКАЧ*

Криминалистичко-полицијски универзитет

ДОИ: 10.5937/bezbednost2103145S

УДК: 343.352(497.11)

Прегледни научни рад

Примљен: 24. 5. 2021. године

Ревизија: 25. 11. 2021. године

Датум прихватања: 1. 12. 2021. године

Фактори корупције са освртом на стање у Републици Србији

***Апстракт:** Корупција представља један од најопаснијих феномена савременог друштва. Уткана у поре готово свих држава, институција и система у већој или мањој мери, као таква заслужује да буде предмет истраживања. Карактеристике корупције указују на препознатљив облик коруптивног понашања, док узроци усмеравају пажњу на извориште проблема, усмеравајући ограничене ресурсе на превентивно уместо на, помало застарело, репресивно поступање. Фактори корупције, који су многобројни, ограничени су на оне који су препознати као најзначајнији и уједно највећи катализатори развоја корупције. Благовременим фокусирањем на факторе корупције омогућује се ажурирање постојећих и проналажење нових механизма којима се корупција може умањити на ниво који омогућава функционисање владавине права и демократског државног уређења. Као земља која је прошла периоде рата и транзиције, и која је и даље на свом развојном путу, Србија представља одлично тле за доношење закључака о ваљаности постојећих и проналажењу нових антикорупцијских мера.*

***Кључне речи:** корупција, фактори корупције, антикорупцијске мере, Србија.*

---

* Александар Сакач, асистент на Криминалистичко-полицијском универзитету, aleksandar.sakac@kpu.edu.rs

Уводна разматрања

Феномен корупције постојао је у скоро свим друштвеним системима, у стопу пратећи друштвени развој. Једина промена у односу корупције и друштва јесте еволуирање нових облика овог феномена (Нинчић et al., 2010: 179). У криминолошкој литератури корупција се одређује као скуп свих кажњивих радњи којима носилац одређене државне или друге јавне функције, злоупотребљавајући свој положај и институцију у којој ради, шкоди јавном интересу у толикој мери и на такав начин да поткопава поверење грађана и јавности у друштво и државу (Милутиновић et al., 1982: 702). Како би апострофирали жиљавост и агилност корупције као појаве у друштву, неки аутори су окарактерисали корупцију као искушење коме се људи тешко одупиру (Антонић et al., 2001: 7). Када корупција досегне енормне размере, она прераста у клептократију¹, тако да долази до симбиозе између органа државне управе и оних који посежу за широким дијапазоном модалитета корупције.

Корупција у јавној управи подразумева пре свега коруптивне појаве у полицији, царини и републичкој и локалној власти (Новаковић, 2002: 231). Иако, с једне стране, грађани верују да су најкорумпиранији делови јавног сектора полиција, судство, царина и здравство, истраживања јавног мњења, с друге стране, показују да највећи степен поверења грађани имају управо у полицију (Вуковић, 2013: 58). Дакле, поверење у полицију грађани негују упркос томе што у њој опајају присуство ове професионалне девијације².

Економисти истичу да је корупција добила ветар у леђа са развојем привредне активности, али пре свега мешањем државе у привреду и мерама интервенције (Антонић, 2001: 9). С друге стране, корупција представља катализатор развоја сиве економије, која не плаћа порезе и доприносе (Шикман, 2010: 3). Иако је готово по правилу корупција својственија друштвима у транзицији, приватизацији, неразвијеним државама, она свакако не заобилази ни најразвијеније земље либералне демократије. Познају је сва савремена цивилизована друштва, па тако и Србија.

1 Израз „клептократија“ представља кованицу две грчке речи: „клептис“ (ο κλέπτης) – „лопов“ и „кратос“ (το κράτος) – „држава“, „власт“, тако да овај појам у слободном преводу означава „лоповску власт“ или „државни лоповлук“. (<https://www.in4s.net/kleptokratija/>)

2 Кесић указује на две категорије полицијских девијација: 1) злоупотреба ауторитета (физичка злоупотреба, вербална/психолошка злоупотреба, правна злоупотреба) и 2) девијација у професији, којој поред непрописног понашања полиције припада и корупција полиције. Више о томе: Кесић, З.: *Корупција у полицији*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2017, стр. 12–13.

Из наведеног се може потврдити која су два елемента потребна да би до чина корупције дошло. Први је намера, као субјективни елемент кривичног дела, а други је да се као последица очигледне непристрасности јавља присвајање неке погодности, тј. стицање личне користи (Антонић et al., 2001: 10). Иако се корупција сматра свеприсутном појавом савременог доба, њена раширеност и дубина укорењености у неком друштву повезане су са стањем опште вредносне климе која влада унутар заједнице (Антонић et al., 2001: 33). Карактеристична за феномен корупције јесте и група кривичних дела која чине особе са престижом и високим друштвеним статусом у оквиру својих занимања, познатија као криминалитет белог оковратника. Међутим, нема довољно емпиријских истраживања на тему криминалитета белог оковратника, чиме се додатно продубљује непознаница тамног поља криминалитета везаног за област „коруптивне елите“. Коруптивна кривична дела која се врше у оквиру криминалитета белог оковратника јесу дела помоћу којих се успостављају и проширују криминалне везе и учвршћују статус и углед носилаца ове криминалне делатности (Нинчић et al., 2010: 183).

У савременим условима, за корупцију су карактеристични висок степен друштвене опасности, нови облици њеног испољавања и повезивање са организованим криминалитетом, са којим у сарадњи делује као један од безбедносно најопаснијих чинилаца (Бошковић, 2004: 282).

Историјски гледано, корупција има своје упориште у првобитним људским заједницама, у делатности размене друштвених добара. Еволуирала је у виду мноштва облика и стога је изузетно важно одредити ресурсе ће јој стали на пут. Уколико пак ресурси нису проблем, на ред долази **консензуалност** овог кривичног дела. Наиме, корупција је двострано кривично дело, у којем се неретко „на истој страни“ налазе сви који у њој учествују. Природа коруптивног понашања је таква да се читав поступак корупције одвија у четири ока и без сведока, и да су обе стране заинтересоване, тако да ни једној не иде у прилог да пријави да је до корупције у конкретном случају уопште и дошло, што може однети превагу при одлучивању да ли посегнути за коруптивним делима (Миладиновић, 2016: 65). Овакав епитет зарадила је чињеницом да кривично дело нема жртву у класичном смислу те речи. С обзиром да жртва на први поглед изостаје, нема заинтересованих актера који би пријавили дело надлежним ор-

ганима. Међутим, сагледавајући ширу слику, требало би да постоји веома широк круг заинтересованих лица, који у ширем контексту представљају оне који су оштећени коруптивним понашањем.

Сагледавањем негативног потенцијала корупције уочава се још једна њена карактеристика, а то је **опасност** коју она представља за друштвени опстанак. На опасност се веома добро надовезује и њена **динамичност**, која подразумева прилагођавање корупције новонасталим друштвеним, економским и политичким условима. „Она попут неког огромног полипа обухвата државну, друштвену, привредну и правну сферу, у чему профитери без трунке скрупула искоришћавају своје позиције.“³ (Бошковић, 2004: 283)

Флексибилност корупције произлази из чињенице да је она неопходна за задовољење потреба одређених структура друштва. И као што Фуко наводи да ће проституција постојати док год постоје заинтересованост за њене услуге, тако и корупција проналази начине да опстане док год постоје групе које ће за њом посезати. Дакле, иако делује да је не можемо искоренити, можемо је смањити на подношљив ниво, поучени резултатима „успешних“ држава. Корупција је флексибилна звер и покушаји да се спречи или смањи морају такође бити оријентисани одабиром флексибилних мера (Brooks, 2016: 224).

Предмет овог рада усмерен је на етиолошка обележја феномена корупције, која подразумевају узроке, факторе и карактеристике корупције, уз осврт на стање у Републици Србији. Три категорије фактори–индивидуални, микросоцијални и макросоцијални –надаље се разрађују с аспекта историјског наслеђа, традиционалних облика понашања, извршне власти и грађанске пасивности.

Етиолошки аспекти корупције

Узроци корупције

Да бисмо реално сагледали све узроке корупције, морамо указати на мотив вршења коруптивних дела – жељу да се оствари каква корист. У литератури се издвајају четири групе фактора који делују на личном, социокултурном, институционалном и организационом нивоу. Према теорији криминалног понашања коју су

³ Криминалитет белог оковратника.

дефинисали Готфредсон и Хирши, *недостатак самоконтроле* је кључни фактор сваког облика криминалитета, па и корупције (Симеуновић-Патић, 2011: 37). Овде је реч о узрочнику корупције на нивоу појединачног деловања – грађана, државних службеника, бирократа и државника. Према традиционалном веровању, уколико говоримо о примаоцу мита, главни узрок готово увек је похлепа (Антонић et al., 2001: 28). Неке од особина људи који посежу за кривичним делима примања и давања мита јесу егоизам, суптилна перфидност и безобзирност, понекад агресивност (Ћосић, 1971: 23). „Људска природа је у једном смислу подложна корупцији и слаба у превладавању егоизма.“ (Ђукић, 2019: 160)

Као један од главних узрока корупције у свакодневном људском понашању истичу се њене две димензије: *первазивност* и *арбитрарност* (Симеуновић-Патић, 2011: 40). Первазивност подразумева учесталост сусретања са коруптивним активностима у свакодневном додиру са људима, а арбитражност одређену независност државних чиновника у одлучивању, уз велику слободу и малу одговорност. Дискреционо право државних службеника најизраженије је код полицијских службеника, будући да је дискреционо одлучивање у суштини рада овог државног органа (Кесић, 2017: 81). Када у обзир узмемо да су и остали државни органи подложни корупцији, што делом дугују *праву на дискреционо одлучивање*, извесно је да су међу најподложнијима корупцији управо они који би требало да се боре против ње (судство, полиција, тужилаштво). Као иницијална каписла за решеност државног службеника да прибегне коруптивном понашању истичу се чињенице попут високог степена дискреционих овлашћења као и ниског степена одговорности (Симеуновић-Патић, 2011: 40). Ипак, да ли ће до корупције и доћи, зависи од многобројних фактора, а најчешће од комбинације личног склопа и интегритета појединца (Вејновић, 2010: 41).

С обзиром да су запослени и њихове организације нераскидиво повезани у вршењу коруптивних дела, *организациона култура* носи веома важну улогу. Она може утицати на отклон од неетичког понашања, али може и подстакнути овакво понашање у смислу „неморалног тона“ организације (Campbell, 2015: 13). Такво „понашање“ организације резултат је комбинације наслеђа, навика и понашања запослених. Организација својим утицајем прикрива коруптивна дела појединаца који су у њој запослени, штитећи на тај начин соп-

ствене интересе (Campbell, 2015: 27). Она тиме доприноси да се коруптивно понашање посматра као средство за рад, које не само да није забрањено него је и пожељно.

У развијенијим друштвима која имају изграђене политички независне гране власти и, поврх свега, институције система, основни императив јесте стварање нове вредности, док је у оним мање развијеним основна теза прерасподела постојеће вредности, а не стварање нове (Антонић et al., 2001: 24). Таква политика неминовно доводи до велике дискрепанце између богатих и сиромашних, додатно продубљујући јаз између различитих друштвених слојева, што погодује развоју корупције.

Фактори корупције

Фактори корупције у јавној управи имају тројако упориште, и чине их: 1) индивидуални фактори (ниво појединца), 2) микро-социјални фактори (ниво унутрашње организације) и 3) макросоцијални фактори (ниво окружења—политичког, економског, правног, културног, демографског). Фактори корупције који су препознати у полицији, а који се до одређене мере могу применити и на остале субјекте државне управе, јесу следећи: лични недостаци, склоности и навике запосленог, незадовољство на радном месту, право на дискреционо одлучивање, етичка клима у организацији, недостаци и пропусти у контроли корупције, групна динамика, структура прилика за корупцију у радном окружењу, перцепција и ставови о корупцији у јавности (Кесић, 2017: 82). Раџај (Rajaei) и Аргавани (Arghavani) указују на одређене административне и културне факторе, факторе окружења и личне факторе (Rajaei et al., 2016: 2255). Постојеће стање корупције у друштвима у транзицији додатно поспешују ауторитарна политичка власт (поготово ако је подмитљива), неповољно привредно стање, те менталитет – ментални склоп балканског човека (Вејновић, 2010: 42).

Историјско наслеђе и традиционални облици понашања

Историјско поднебље и традиција могу деловати негативно на борбу против корупције, али и као катализатор даљег развоја те појаве. Историјски догађаји на подручју Републике Србије, праћени ратовима и инфлацијом, омогућили су ваљан основ за развој корупције. Неколико ратова током 20. века, грађански рат деведесетих година тог века, економске санкције, ембарго, изолованост и недостатак акцизне робе и основних намирница омогућили су ширење корупције попут епидемије. Такви историјски догађаји успоравају успостављање демократске државе, развој владавине права и рад независних институција, па иду у прилог овом штетном и негативном феномену. Република Србија је била и остала изложена економској и политичкој кризи, која је и иначе пратилац земаља у транзицији, па у таквој кризној ситуацији држава није у стању да контролише деловање тржишних закона и да у потпуности усмерава економске законитости, чиме се стварају прилике за развој црног тржишта (Бошковић, 2005: 13).

С друге стране, обичај „чашћавања“ за успешно реализован посао не може се посматрати одвојено од историјског контекста. Такозвано чашћавање службеника поклонима, углавном мање вредности, пре или након учињене услуге, очигледно је постало до те мере уобичајено да је довело до широког прихватања таквог понашања.⁴ Измучен вишевековним вазалним статусом, немаштином и ратовима, народ је оберучке дочекао доба благостања и мира након Другог светског рата. У периоду емоционалног пражњења, уживања у благодетима мира и развијања свести о братству и јединству, грађани су створили традицију другарског односа и помагања, те су се послови лакше решавали кад се појави новац. Одређена врста поклона, новчане награде или чињења противуслуге сматрају се нормалним знаком захвалности. Поставља се питање да ли је могуће остати у потпуности имун и толерантан на окружење које шаље поруке о позитивним исходима корупције. Неки од фактора корупције који се тичу окружења и културе јесу и веома изражене разлике у могућностима и грађанском утицају, колективизам и уважавање „култа мужевности“ (Campbell, 2015: 24).

⁴ Истраживање перцепције јавног интереса у области спречавања и борбе против корупције и места и улоге Агенције за борбу против корупције.

Видети више на: http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2012/06/Percepcija_uloge_Agencije_-_Gradjani.pdf

Извршна власт

Извршна власт је од највећег значаја за перцепцију и третирање готово свих круцијалних тема у држави и друштву. Историјска искуства упућују да тамо где постоје политичка моћ и утицај, постоји у одређеној мери и корупција (Антонић et al., 2001: 9). Поред успостављања јаким и стабилним институција и инсистирања на образовању три независне и самосталне гране власти, извршна власт мора и својим личним примером и залагањима својих чланова да подстакне све државне органе на понашање у складу са политиком и стратегијом антикорупцијског деловања. Како примећује Маџар, у нашим друштвеним околностима законодавство, извршна власт и судство нису функционално раздвојени, па механизам ограничења и равнотеже не делује, док су надлежност и моћ подељени вертикално, при чему су владајуће коалиције главни стожери свих грана власти. (Маџар, 2015: 1) Опирући се тројној подели власти, коју је предложио још Монтеѕкје, феномен корупције представља средство у рукама представника извршне власти, проналазећи ситне поре кроз које ће себи подредити и законодавну и судску власт лишавајући их њихове давно предвиђене независности. „Данас је општеприхваћено да модеран систем власти подразумева одговорност.“ (Шикман, 2010: 10) Државни званичници последњих година све више апострофирају важност борбе против корупције, почев од предизборних обећања до дневнополитичких разговора. О томе највише говоре и стратегије, акциони планови за њихово спровођење и остала документа која се односе на борбу против корупције. Концентрација јавних ресурса на једном месту и мали број појединаца који контролишу главне полуге власти, представљају више него плодну подлогу за ширење корупције (Маџар, 2015: 24). Харизматичне вође, изразит степен бирократије у раду, мањи број жена у парламенту и нереално постављени циљеви неки су од индикатора развоја коруптивног окружења (Campbell, 2015: 29). Борба за децентрализовану државну управу, поштовање устава и закона и оснаживање институција система значајно би смањила концентрацију ресурса.

Потенцијално решење које се препознаје захтева од извршне власти дерегулацију привредног живота, реформу правосудног система, јачање тржишне конкуренције и либерализацију, као и стварање независних антикорупцијских институција (Новаковић,

2002: 236–239). Једноставно стицање пуноправног чланства у ЕУ не гарантује да ће тиме бити обезбеђена и успешна контрола корупције (Вуковић et al., 2016: 135). У развијенијим друштвима постоји јасна дистинкција између оних који доносе законе и владиних званичника који распоређују средства у складу са предложеним буџетом, али у системима огрезлим у корупцији бирократа је онај који у својој личности комбинује обе улоге (Polterovich, 1998: 8). Тако, уместо јасне поделе улога, која омогућава ефикасну контролу, имамо сублимацију више улога у појединцу са широким овлашћењима и малом одговорношћу.

Питање корупције за земље у транзицији намеће се не само због страног улагања, већ и због реформи које спроводи политичка власт, јер новопечени богаташи (тајкуни) утичу на политичаре и на парламентарну, извршну и судску власт како би се донели закони и други прописи у њиховом интересу (Милошевић et al., 2011: 165). То наводи на закључак да је за ефикасну борбу против корупције неопходно да извршна власт отворено објави рат корупцији и заузме став нулте толеранције према овом друштвом проблему, како бисмо могли да очекујемо исти приступ од осталих учесника у јавном животу.

Грађанска пасивност

Уколико су грађани свесни проблема који их окружују, поставља се питање због чега не дају допринос борби против њих. Ставовима да је систем непроменљив и да је на свест околине, суграђана и сопствених легитимно изабраних представника немогуће утицати, грађани несвесно продубљују криминализацију друштва. Важан институт предвиђен Законом о заштити узбуњивача представља битан искорак у борби против корупције. Тиме је дата значајна подршка онима који имају информације о корупцији и желели би да алармирају јавност. Најчешћи разлог да се од пријаве корупције одустане била је управо правна незаштићеност пријављивача, односно могућност добијања отказа уколико је реч о грађанину запосленом у државном органу или другом правном лицу (Новаковић, 2002: 231). Управо захваљујући овом институту, грађани који би пријавили корупцију имали би обезбеђену заштиту и право на накнаду евентуалне штете, посредно или непосредно изазване пријављивањем корупције.

Народне изреке као што су „пара врти где бургија неће“, „рука руку мије“ и „врана врани очи не вади“ представљају народну илустрацију корупције и реакцију друштва на њу (Антонић et al., 2001: 29). Од свог настанка до данас, наука има задатак не само да се поистовећује са оним шта морал представља, већ и да заузме критички став према успостављању моралне праксе (Чудан, 2010: 75). Интересантно је да готово нема радова о облицима корупције у култури, спорту, социјалној заштити и науци, чиме аутори доприносе даљој маргинализацији корупције у својим делатностима.

У високоразвијеним друштвима може се очекивати кажњавање актуелне власти на политичким изборима, док се у сиромашним заједницама корупција неформално толерише (Вуковић et al., 2016: 135). Уколико се часни грађани не пробуде, не организују и не побуне, владавина лопова може дуго трајати. Стога, први и најважнији корак сваке демократске реформе треба да буде бескомпромисна борба против корупције (Антонић et al., 2001: 8). Типична реакција већине чланова друштва, која се огледа у пасивном посматрању и повременом саучествовању у корупцији, може се објаснити и њиховим конформистичким склоностима. Ова врста *психолошке адаптације* грађана ствара одређену моралну климу која погодује даљем продубљивању аномичности друштва, друштвеној регулацији и друштвеном расулу (Антонић et al., 2001: 33–34). До песимистичке пројекције по питању сузбијања корупције додатно доводи и мисао да одређени број грађана само начелно осуђује корупцију, али није спреман да се ње одрекне када се нађе у ситуацији да себи „олакша“ свакодневни живот. Имајући у виду све речено, тешко је очекивати значајније промене у друштву које је навикнуто на разне облике корупције, у којој државни службеници, па и корисници својих права, подразумевају неки вид подмићивања, при чему изостаје адекватна реакција надлежних органа.

Стање корупције у Републици Србији

При оцени стања и обележја корупције у Републици Србији ослонићемо се на резултате неколико већих истраживања спроведених у претходних десет година, укључујући пре свега: студију коју је спровео истраживачки тим Криминалистичко-полицијске академије у периоду од 2009. до 2011. године, под називом „Ко-

рупција у јавној управи“; истраживање Агенције за борбу против корупције Републике Србије из маја 2012. године, под називом „Истраживање перцепције јавног интереса у области спречавања и борбе против корупције и места и улоге Агенције за борбу против корупције“, и истраживање ЦеСИД-а под називом „Перцепција грађана о борби против корупције у Србији“, спроведено у децембру 2018. године под покровитељством УСАИД у оквиру Пројекта за одговорну власт. Истраживање Криминалистичко-полицијске академије о корупцији у јавним службама Србије показује да је корупција захватила све сегменте нашег друштва, а највише здравство, локалну самоуправу, правосуђе, царину и полицију (Милошевић et al., 2011: 29).

Досадашња домаћа емпиријска истраживања углавном показују да већина грађана Србије перципира корупцију као озбиљан друштвени проблем, односно као појаву распрострањену у готово свим институцијама система. Изненађујуће је да је перцепција грађана о корупцији на тако високом, готово забрињавајућем нивоу, с обзиром да такав ниво перцепције није у корелацији са предузетим мерама државе и резултатима борбе. Према истраживању „Корупција у јавној управи“, спроведеном на Криминалистичко-полицијској академији, испитаници из правосуђа за главне разлоге неефикасног спречавања корупције сматрају: одсуство политичке воље, утицај политике, постојање корупције у државном врху, лоше карактерне особине појединаца, неадекватну кадровску и техничку опремљеност надлежних органа, итд. (Симеуновић-Патић et. al, 2011: 211–212). Иако се Србија сматра земљом са високим индексом перцепције корупције, број решених случајева давања и примања мита невероватно је мали (Ђукић, 2019: 169). На основу нивоа перцепције рекло би се да је освешћивање први корак ка успешном решавању проблема, али такву тврдњу не бисмо могли изнети и за Србију, будући да мере и резултати указују на супротно. Постојање свести јесте неопходан предуслов промена на личном и системском плану, али није *de facto* коначно решење проблема.

Након евалуације општих узрока и фактора у претходним поглављима, закључак је да највише утицаја на друштво долази са стратегијског нивоа. Коруптивно деловање оних најодговорнијих производи највише друштвених последица и нуди лош пример свим грађанима. Са бирократским апаратом и институцијама које

је тешко контролисати, далеко најмоћнији извор корупције у Србији је држава, која би у исти мах морала да наступи као један од водећих протагониста у борби против ове пошлости (Маџар, 2015: 30). Тако имамо ситуацију да су они који треба да сузбијају корупцију уједно и главни, било активни било пасивни, узрочници и покровитељи ове појаве. Неки од „леgitимних“ облика корупције јављају се у форми узурпације власти, злоупотребе овлашћења, заобилажења законом утврђених процедура, непредузимања радњи које су законом прописане као обавезне (Зиндовић et al., 2012: 31).

У Србији има много околности које дају замањак корупцији и подстићу њено ширење: вертикална подела власти, која је као таква неконтролисана и „погубно“ моћна, веома честе коалиционе владе, које су слабе и неефикасне у ономе због чега постоје, али јаке у односу на привредну и општу јавност, недовршен и неусаглашен институционални поредак са огромним просторима за дискреционо одлучивање, и партијски заснована кадровска политика (Маџар, 2015: 30). Томе можемо додати неефикасно судство, правосуђе и органе гоњења, благу казнену политику, неефикасне антикорупцијске институције, непостојање јасне визије и стратегије у борби против корупције и проблеме у откривању и доказивању кривичних дела корупције. Међу факторима и узроцима повољног развоја корупције на подручју наше земље налазе се и историјско наслеђе, обичај чашћавања након успешно завршеног посла, изостанак механизма контроле учинка државних органа, нетранспарентно пословање и грађанска пасивност. С обзиром да репресија није дала значајније резултате, надлежни органи су предвидели борбу против корупције превентивним средствима, која треба тражити у две групе техника ситуационе превенције. Циљ прве групе је повећање ризика од откривања корупције, односно побољшање транспарентности у свим фазама рада јавне управе, а циљ друге уклањање изговора за корупцију (Вуковић, 2002: 193). Таквим приступом, пре свега ефектима генералне превенције, спречава се олако упуштање у корупцију јер постоје спремност и решеност државних органа да такво понашање најоштрије санкционишу.

Резултате борбе против корупције треба тражити код оних органа који су задужени за њено сузбијање, а то су Агенција за борбу против корупције, полиција, тужилаштво и други органи намењени за спречавање, сузбијање и процесуирање криминалитета. Томе

треба додати да су грађани као најважније институте у борби против корупције оценили јачање заштите узбуњивача, јачање независних државних органа који врше надзор и контролу јавне управе и увођење већих казни за оне који дају или примају мито.⁵ Уколико предвиђене мере не доносе резултате, одговоре је неопходно тражити од оних који су руководиоци ових институција. С обзиром да не постоје озбиљнији помаци ни на једном плану (перцепција корупције, поверење грађана у институције, економско благостање земље и већи животни стандард), потребно је успоставити јасне, недвосмислене и чак ригорозне услове одговорности у кључним антикорупцијским институцијама. Очигледан пример институције чији је рад оспораван због проблема корупције јесте суд, с обзиром да се однос казнене политике и ефикасности у решавању кривичних дела корупције судова у Републици Србији може оценити као незадовољавајући (Ђукић, 2019: 169).

Упркос делимичном напретку у борби против корупције, она је и даље распрострањена у многим подручјима и представља озбиљан проблем у Републици Србији (Радовић-Стојановић, 2011: 19). Неопходно је водећу улогу у сузбијању корупције препустити надлежним институцијама, и очекивати и интересовати се за резултате њиховог рада, у односу на перцепцију корупције грађана, ниво корумпираности јавног сектора и дугорочне тенденције.

Завршни осврт

Корупција је посебан вид криминалитета, који подразумева кршење закона уз злоупотребу јавних овлашћења с циљем прибављања какве личне добити. У питању је облик криминалног понашања који није једноставно целовито објаснити. Коруптивна кривична дела не само да оштећују буџет Републике Србије у мањем или већем обиму, већ наносе штету институцијама система, трајно унижавајући интегритет професије и струке. Стварају осећање неповерења, повећавају раслојеност друштва и деградацију његовог етичког кодекса и постављају чврсте темеље за развој свих осталих облика криминалног деловања. Најопаснији облик представља удруживање корупције и организованог криминалитета.

⁵ Перцепција грађана о борби против корупције у Србији, доступно на: <https://www.usaid.gov/sr/serbia/news-information/press-releases/usaid-presents-citizens%E2%80%99-perceptions-anti-corruption-efforts>

Код корупције као феномена делује невероватно колико су узроци, фактори и реакција друштва међусобно условљени и зависни, што само указује на сложеност ове појаве. Зато није реално очекивати да се деловањем на само један или само неке од фактора корупције може остварити озбиљан резултат на плану њеног сузбијања. Највеће последице по заједницу имају потези и понашање највиших државних званичника, имајући у виду овлашћења којима располажу. Такође, било би неозбиљно уздати се у само постојање институција система, јер оне морају и пружити резултате свог рада, у складу са предвиђеним стандардима учинка, односно унапред прописаним очекиваним резултатима рада. С друге стране, ако се узме да су представници власти потекли из народа, онда су разумљиви природа и начин понашања појединих људи на власти, па су подједнако важни и историјски контекст и традиција заједнице из којих су се ти појединци „издигли“.

Одговоре на питање шта то узрокује вршење кривичних дела корупције можемо потражити на најмање два нивоа. Први, који се односи на појединца, треба потражити у недостатку самоконтроле, первазивности и арбитрарности, као и праву на дискреционо одлучивање. С друге стране, ако говоримо о нивоу заједнице, хетерогеност друштва, државни интервенционизам на пољу финансија, недовољна изграђеност институција система, несумњиво доприносе развоју окружења које погодује корупцији. Позивајући се на поједине ауторе, треба напоменути да је неопходно имати на својој страни „ситнице“, попут политичке воље и општедруштвеног консензуса (Симоновић, 2010: 37). Да би се остварила политичка воља, која је усмерена на ефикасну борбу против корупције, неопходно је развити свест грађана. У томе значајно помаже демократски развој земље, који отварањем друштва према свету пружа могућности грађанима да се угледају на најуспешније земље света и тиме реагују на своју околину. Овим се долази до закључка да није проблем у исквареном појединцу, већ у искваеном систему (Симоновић, 2010: 21).

На основу наведеног и анализираних, решења за корупцију треба тражити у јасном раздвајању све три гране власти, деполитизацији јавних установа, реформи правосудног система, стварању независних и стручних антикорупцијских институција, грађанском активизму, медијској објективности и развоју свести грађана о проблему корупције, што заједно чини неопходне претпоставке сваког

друштва које има недвосмислену намеру да се успешно избори са овим феноменом. Неозбиљно и неодговорно би било сматрати да доношење и ратификација међународних уговора у области борбе против корупције представљају довољно решење за проблем корупције. Да би се постигли ефекти, неопходно је и спровести предвиђене мере, унапређивати их и стално анализирати њихове ефекте (Симоновић, 2010: 37).

Литература

1. Антонић Д., Бабовић, Б., Беговић Б., Васовић, М., Вацић, З., Вуковић, С., Кавран, Д., Ивошевић, З., Мијатовић, Б., Стојановић, Б., Хибер, Д. (2001). *Корупција у Србији*, Центар за либерално-демократске студије, Београд.
2. Бошковић, М. (2004). *Организовани криминалитет и корупција са посебним освртом на Републику Српску*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука.
3. Бошковић, М. (2005). Етиолошка обележја корупције у земљама транзиције са освртом на Републику Србију, *Безбедност*, 47(1): 9–18.
4. Brooks, G. (2016). *Criminology of Corruption: Theoretical Approaches*.
5. Вуковић, С. (2013). *Актуелни принципи полиције у јачању поверења грађана и њихов значај за превенцију криминала*, У зборник радова „Супротстављање савременом организованом криминалу и тероризму“, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, стр. 47–60.
6. Вуковић, С., Бошковић, Г. (2016). *Корупција и њена контрола у Србији и Европској унији*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд.
7. Вуковић, С. (2002). Корупција, регионализација и локална власт, *Социолошки преглед*, 36(1–2): 91–110.
8. Вејновић, Д. (2010). *Социолошки аспекти узрока, карактеристика и спречавања корупције друштава у транзицији*, У зборник радова „Методологија изградње система интегритета у институцијама на сузбијање корупције“, Виша школа унутрашњих послова, Бања Лука, стр. 41–58.
9. Ђукић, С. (2019). Анализа специфичности извора корупције и

- безбедност друштва, *Војно дело*, 71(4): 156–171.
10. Зиндовић, Б. И., Станковић, В. (2012). „Легализовани“ облици корупције у Србији – аномична стања друштвене ентропије, *Социолошки преглед*, 46(1): 17–34.
  11. Кесић, З. (2017). *Корупција у полицији*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд.
  12. Маџар, Љ. (2015). Корупција као системски феномен – политички систем, структура власти, институције, политике, *Школа бизниса*, (12)1: 1–33.
  13. Миладиновић, Д. (2016). *Криминалистички аспект кривичних дела злоупотреба службеног положаја, давања и примања мита*, специјалистички рад, Криминалистичко-полицијска академија, Београд.
  14. Милошевић, Г., Милашиновић, С., Кешетовић, З. (2011). *Корупција у Србији*, У зборник радова „Методологија изградње система интегритета у институцијама на сузбијање корупције“, Виша школа унутрашњих послова, Бања Лука, стр. 161–180.
  15. Милутиновић, М. (1982). *Методе криминологије у методологији друштвених наука*, Београд.
  16. Нинчић Ж., Оташевић Б. (2010). *Корупција и организовани криминал*, У зборник радова „Спречавање и сузбијање савремених облика организованог криминалитета“, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, стр. 179–193.
  17. Новаковић, Н. (2002). Корупција у Србији, *Социолошки преглед*, бр. 36(1-2): 227–239.
  18. Polterovich, V.M. (1998). Corruption Factors, *Matekon*, 34(4): 3–15.
  19. Радовић-Стојановић, Ј. (2011). *Корупција у Србији*, У зборник радова „Корупција у јаној управи“, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, стр. 1–19.
  20. Rajaei, Z., Arghavani, A. (2016). Factors affecting corruption from the perspective of employees, *Internation journal of humanities and cultural studies*, ISSN, pp. 2255–2264.
  21. Симоновић, Б.: (2010). *Систем интегритета као вид анти-корупционе стратегије*, У зборник радова: „Методологија изградње система интегритета у институцијама на сузбијање корупције“, Виша школа унутрашњих послова, Бања Лука, стр. 19–40.

22. Симеуновић–Патић, Б. (2011). *Криминолошки осврт на проблем корупције у јавној управи*, У зборник радова „Корупција у јавној управи“, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, стр. 35–54.
23. Симеуновић–Патић, Б., Ђорђевић, Ђ. (2011). *Нека обележја корупције у јавној управи у Републици Србији*, У зборник радова „Корупција у јавној управи“, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, стр. 201–238.
24. Campbell, M. J. L. (2015). *Organizational Cultures Impact on Employees Corruption*.
25. Ћосић, М. (1971). *Криминалистичка обрада кривичних дела примања и давања мита*, Стручна библиотека службе јавне безбедности, Београд.
26. Чудан, А. (2010). *Етика у функцији превенције корупције*, У зборник радова „Методологија изградње система интегритета у институцијама на сузбијање корупције“, Виша школа унутрашњих послова, Бања Лука, стр. 237–251.
27. Шикман, М., Тања, Р. (2010). *Спречавање корупције системом интегритета*, У зборник радова „Методологија изградње система интегритета у институцијама на сузбијање корупције“, Виша школа унутрашњих послова, Бања Лука, стр. 1–18.

Factors of Corruption With Reference to the Situation in The Republic of Serbia

***Abstract:** Corruption is one of the most dangerous phenomena of modern society. Woven into the pores of almost all states, institutions and systems to a greater or lesser extent, it deserves as such to be the subject of research. The characteristics of corruption indicate a recognizable form of corrupt behavior, while the causes direct attention to the source of the problem, directing limited resources to preventive rather than, somewhat outdated, repressive behavior. Factors of corruption, which are numerous, are limited to those that are recognized as the most important and at the same time the biggest catalysts for the development of corruption. Timely focusing on the factors of corruption enables the updating of existing and finding new mechanisms by which corruption can be reduced to a level that enables the functioning of the rule of*

law and a democratic state system. As a country that has gone through periods of war and transition, and that is still on its development path, Serbia is an excellent ground for finding conclusions about the validity of existing and finding new anti-corruption measures.

Keywords: *corruption, corruption factors, anti-corruption measures, Serbia*